

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een Amsterdammer ter walvisvaart in 1909: De reis van J.H. Kruimel naar Zuid Chili

Bree, P.J.H. van

Citation

Bree, P. J. H. van. (1989). Een Amsterdammer ter walvisvaart in 1909: De reis van J.H. Kruimel naar Zuid Chili. *Tijdschrift Voor Zeegeschiedenis*, 8(1), 45-66. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4305742>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4305742>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

7. *Lexicon der christlichen Ikonographie* (Rom-Freibourg-Basel-Wien, 1976), T. 8.
8. UB Leiden, collectie Bodel Nijenhuis, P. 89.
9. Zysberg, *Marseille*, 104.
10. Ook in Algiers, op de kade, waren de galeislaven in de gelegenheid hun diensten aan te bieden (mededeling van dhr. Piet Boon, Archiefdienst Westfriese Gemeenten, Hoorn).
11. H. J. de Jonge, 'De Waalse bibliotheek te Amsterdam', in: *De Boekwereld* II, 1 (1985), 2-13.
12. De veertien brieven zijn door mevr. Christiane Berkvens-Stevelinck getranscribeerd en door haar gepubliceerd met een inleiding onder de titel 'Richard de Tibante, forçat nr. 9886 à bord de la Patronne', in: *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis* 67-1 (Leiden 1987), 49-70.
13. De brieven nrs. 6, 7, 9 en 14 werden in 1987 door mevr. Coops te 's-Gravenhage aan de Bibliotheek van de Waalse Kerk aldaar geschonken. De overige brieven zijn in het bezit van de auteur.

Agenda

22 - 24 juni 1989: *Annual Conference of the Canadian Nautical Research Society* in het Maritime Museum of the Atlantic. Inlichtingen: David B. Flemming, Maritime Museum of the Atlantic, 1675 Lower Water Street, Halifax, Nova Scotia B3J 1S3, Canada.

19 - 22 september 1989: *Hafenentwicklung im Nordseeraum*, een internationaal symposium waarin de geschiedenis van de Noordzeehavens sinds de Middeleeuwen vergeleken wordt onderzocht. Het symposium, ter gelegenheid van het 800-jarig bestaan van de haven van Hamburg, wordt in het Altonaer Museum (Norddeutsches Landesmuseum) in Hamburg gehouden. Voor meer informatie: prof. dr. Ulrich Troitzsch, Institut für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Universität Hamburg, Allende-Platz 1, D-2000 Hamburg 13.

Een Amsterdammer ter walvisvaart in 1909 – de reis van J.H. Kruimel naar Zuid Chili

P. J. H. van Bree

Ter ere van het 15de Nederlands natuur- en geneeskundig congres was er op 3 april 1915 en volgende dagen in de zalen van de Amsterdamse dierentuin Artis een tentoonstelling betreffende Nederlandse expeditie en wetenschappelijke reizen vanaf 1900. De inleiding van de catalogus van die tentoonstelling werd geschreven door prof. Max Weber en hoogst waarschijnlijk heeft hij ook de rest van de catalogus geredigeerd. Op de bladzijden 14 tot 17 vindt men onder de titel 'Reis van J. H. Kruimel phil. doct. naar Zuid-Patagonië en Chiloë. 1908-1909' de volgende tekst:

'Gevolgd gevend aan het prachtige aanbod van de Heeren Jhr W. van Schuylenburg en P. A. de Bruyne, respectievelijk Bestuurslid en Directeur der Chileense Maatschappij tot exploitatie der walvischvangst te Punta Arenas in Straat Magellana, reisde de Heer J. H. Kruimel tegen het einde van het jaar 1908 naar Punta Arenas. De walvischvaarders vertoefden bij zijn aankomst aldaar nog in de Zuid-Pool wateren, zoodat de Heer K. nog enkele maanden in Zuid Patagonië kon vertoeven. Het lag in het plan om daarna met de walvischvloot om de Zuid te varen, om vervolgens in de talloze zeestraten en golven ten Westen van de Chileense kust de jacht op walvissen mede te maken en op zoölogisch gebied te verzamelen.

Van uit Punta Arenas bereisde hij derhalve enkele streken der Zuidelijke Pampas. Hij had hier het geluk de laatste resten te kunnen bemachtigen uit het in 1895 ont-

dekte hol te Ultima Esperanza, een estancia en landstreek gelegen aan een der vele zeekanalen en kreken, welke zich aansluiten aan Straat Magellana.

Dit hol of grot van Ultima Esperanza heeft door de ontzaggelijke hoeveelheid meer of minder gefossiliseerde beenderen van dieren daar gevonden als ook door de duidelijke sporen van aanwezigheid van den mensch tijdens het leven dezer uitgestorven vormen, eerst in Zuid-Amerika en weldra over de gehele wereld een grote vermaardheid gekregen. Daar ter plaatse vond men (kapitein Eberhard, kapitein José A. Martin, de estanciero's Greenshild, von Heitz, en de ingenieur Luis A. Alvarez), een verdroogde zoogdierhuid, welke later bleek te hebben toebehoord aan een der vele reuzenluiaarden (*Neomylodon listai* Ameghino), die eertijds in grooten getale Patagonië bevolkt hebben. Dankzij de onderzoekingen van Dr. Otto Nordenskjöld en later van Dr. Einar Lönnberg, Dr. A. Smith Woodward en anderen werden de vondsten uitgegraven en wetenschappelijk onderzocht, wat evenwel niet heeft kunnen beletten, dat de Heer K. in 1909 nog een groote hoeveelheid beenderen en zelfs een stuk huid van den *Neomylodon* kon bemachtigen. Deze beenderen en huid, welke laatste de oudste tot nu toe gevonden zoogdierhuid is, stammen uit het voorlaatste geologische tijdperk (Pleistoceen).

Na een verblijf van enkele maanden in de Pampas vertrok de Heer K. omstreeks half Maart 1909 met de inmiddels te San

Isidro (het walvisch-station in Straat-Magellan) aangekomen walvischvloot. De flottielje bestond uit de 'Gobernador Boreis,' een boot van 2000 ton, die als varend walvischstation dienst deed, en de beide kleine walvischjagers de 'Admirante Valenzuela' en de 'Admirante Uribe.' De reis had in den beginne een snel verloop, daar de walvissen door het onoordeelkundig optreden der verschillende walvischmaatschappijen in Straat Magellan zelf en ook in de Zuidelijke zee-straten ten Zuiden en Zuid-Westen van Zuid-Amerika helaas nagenoeg geheel uitgeroeid zijn. Dit onoordeelkundig optreden bestond in het doden van vrouwelijke dieren, welke nog van hare kleine en dus zuigende jongen vergezeld waren. Hierdoor vernietigde men dus ook de walvisch voor de toekomst, zonder er eenig nut of profijt uit te trekken. Sedert heeft de Chileensche regeering deze zaak geregeld, ofschoon men helaas niet zeggen kan dat daardoor alle kwaad geheel voorkomen is.

Na een langer bezoek aan de beide groote Chileensche zeegolven: Golfo de Peñas en Golfo de Corcovado en een kort verblijf op het eiland Chiloë, keerde de walvischvloot met een buit van 70 walvissen naar San Isidro terug.

De invallende winter en het daarmee gepaard gaan van stormen en sneeuwjachten deden den Heer K. besluiten dit schoone doch onherbergzame oord te verlaten.

Het uit Ultima Esperanza afkomstige materiaal, dat de Heer Kruimel had moeten koopen, werd later door de Amsterdam-sche Universiteitsvereniging overgenomen en aan het zoölogisch museum der Universiteit van Amsterdam ten geschenke aangeboden. Derwaarts ging ook het overige zoölogische materiaal.

J.H.K.'

Dan volgt een opsomming van het tentoongestelde materiaal, voornamelijk beenderen uit de aangekochte collectie.

Behalve het hier geciteerde stuk is er verder niets gepubliceerd over de reis van Kruimel. Jan Herman Kruimel, geboren op 28 december 1885 te Amsterdam, studeerde biologie aan de Universiteit van Amsterdam, promoveerde op 21 juni 1916 en stierf onverwacht op 20 november 1916. Hij was van 1910 tot 1914 als assistent verbonden aan het Zoölogisch Museum en beheerde toen de afdeling Mollusken. Uit het voorwoord van zijn proefschrift blijkt dat zijn relatie met prof. Weber, directeur van het Zoölogisch Museum (het huidige Instituut voor Taxonomische Zoölogie) en zijn promotor, niet zo goed was. Behalve de aangekochte collectie fossiele beenderen, kwam er betrekkelijk weinig haar Amsterdam; mariene algen voor mevr. dr A. A. Weber-van Bosse, wat mollusken, wat kreeftachtigen en twee walvispreparaten (stukken huid met haren). Waarom er niet meer gekomen is en wanneer Kruimel precies teruggekomen is, weten wij niet. Het voorgaande zou onze gehele kennis zijn van zijn reis, ware het niet dat in het archief van de afdeling Zoogdieren van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie van de Universiteit van Amsterdam zich door Kruimel nagelaten stukken bevinden. Deze stukken bestaan uit een zeer summier bijgehouden dagboek (4 december 1908 tot 17 maart 1909), een dagboekbrief (begonnen op 17 maart 1909 - voor de tekst zie verder), twee nota's met als laatste datum 31 mei 1909 en vele in de loop der tijd aangetaste negatieven van foto's door Kruimel gemaakt.

Uit het dagboek blijkt dat Kruimel op 4 december 1908 per trein van het Centraal Station te Amsterdam vertrokken is. Vandaar naar Antwerpen, Brussel en Parijs. In Parijs overnacht en dan per trein naar La Rochelle om vandaar uit per schip (s.s. 'Orcoma') naar Zuid-Amerika te varen. Tussenstops te Coruña, Vigo, Leixos, Lissabon, Sint Vincent, Per-

nambuco, Bahia, Rio de Janeiro, Santos, Montevideo en aankomst op 31 december 1908 te Punta Arenas.

Vanuit Punta Arenas maakt Kruimel een aantal excursies om zoölogisch en botanisch materiaal te verzamelen, ondermeer naar Rio Verde. Ook in de omgeving van de plaats verzamelt hij materiaal. Uit de tekst van het dagboek blijkt duidelijk dat hij (te) weinig te doen heeft, zich verveeld en dat de directeur van de walvisvaart maatschappij te Punta Arenas (P. A. de Bruyne) het verblijf veel mooier voorgesteld heeft dan het in werkelijkheid was.

Dan eindelijk op 15 maart 1909 komt de walvisjager 'Admirante Uribe' vanuit het Zuidpoolgebied aan en kan Kruimel aan boord gaan (als betalende gast). De dag daarop begint hij zijn dagboekbrief aan zijn broer, mr. Gerlach Marinus Kruimel, ambtenaar ter secretarie van Amsterdam (geboren te Amsterdam op 23 september 1873; overleden eind december 1943).

Op zich zelf is de dagboekbrief niet zo bijzonder; hetgeen er in vermeld staat is duidelijk 'petite histoire'. Maar er is bijzonder weinig bekend over de walvisvaart langs de Zuidchileense kusten (zie Tønnessen, 1967 en Tønnessen & Johnsen, 1982) en over de indianen, die leefden in het zuiden van Chili en op Vuurland, zodat het toch de moeite waard is om de dagboekbrief te publiceren. Aan de tekst van de brief is niets veranderd. Alleen is de systematisch gemaakte fout om de naam van de kapitein (Amandus) Andresen te schrijven als Andersen, verbeterd. Tussen vierkante haken heb ik zo nodig aanvullende notities toegevoegd.

De brief eindigt op 14 mei 1909 onderaan de bladzijde. Of de brief vervolgd werd en dat er dus enkele bladzijden ontbreken, is niet bekend. Uit de handgeschreven nota's van de firma Detaille, Henkes y Cia. te Punta Arenas inzake hotelkosten e.d. met als laatste datum 31 mei 1909, maak ik op dat Kruimel op

die dag of kort daarop naar Nederland teruggegaan is.

Aan het eind van deze inleiding wil de schrijver de hulp noemen die hij ontving van wijlen mej. E. Wilbers bij het ontcijferen van de brief van Kruimel als ook de hulp van dr J. de Korte bij de vertaling van eerste editie van de monografie van Tønnessen & Johnsen.

'San Isidro, 17 Maart 1909
aan boord 'Gobernador Boreis'

Beste Marinus,

Ik ben nu aan boord van de walvischboot en kan mijn brieven eerst over twee maanden wegsturen. Maar omdat ik een dagboek houden zoó vervelend vind, dat ik er soms in geen weken wat in schrijf, en ik anders vrees veel te vergeten van mijn reis, ben ik op het idee gekomen dagelijks een klein verslagje te schrijven aan jou. Zoodra ik in Punta Arenas ben stuur ik je dan de brief. Zodoende hooren jullie van mij het een en ander veel uitvoeriger en heb ik iemand aan wien ik schrijven kan en behoef ik dus gelukkig niet in dagboekstijl te vervallen. Als ik thuis ben in Holland, dan wil je mij dezen brief nog wel eens ter lezing geven. Misschien schrijf ik sommige deelen wel niet aan jou maar aan Chris [ook een broer van J. H. Kruimel] bevoorbeeld, maar dat zal aan den loop van het verhaal wel niets afdoen.

Den 15den Maart ben ik eindelijk aan boord van een van de walers van Punta Arenas naar San Isidro gereisd. Ofschoon ik al weer 10 dagen in Punta Arenas terug was en ik er op gerekend had veel eerder weg te moeten, was per slot mijn vertrek erg overhaast. Toen de walvischboot hier aankwam, bleek het ineens lang niet zeker te zijn of we wel naar Chiloë zouden gaan. Ik had al mijn boeltje gepakt en wel klaar staan, maar nu trof het juist zoo, dat ik net wel of niet de bruiloft van een Hollandsch meisje (in

de marge: Een nichtje v.d. Professor Kardinaal uit Delft) met een Engelschen dokter uit Ultima Esperanza kan meemaken. Ik heb hier om meerdere redenen niets van Mama's overlijden verteld en voor mij bestond dus geen enkele reden om daarbij niet te verschijnen. Bovendien had ik alle reden om met haar en haar man zooveel mogelijk connecties aan te knopen, omdat ik bij hen reeds te logeren gevraagd ben (*in de marge:* Ik denk na mijn aankomst te Punta Arenas naar Ultima Esperanza te gaan.) en ik ook in Punta Arenas reeds de een en andere hulp van haar en haar vader ontvangen had en ten derde ook omdat ik graag nog eens met beschaafde menschen samen was nu ook voor een maand of twee dat niet meer zijn zal. Zaterdag was de bruiloft, die ik dus wel meemaakte. Zodoende had ik mijn hutkoffer en mijn gewone koffer weer heelemaal overhoop gehaald, want, zooals wel duidelijk zal zijn, kon ik niet als piscator ceterum bij hun verschijnen. Nu deed zich hierbij een andere complicatie voor, zooals dat steeds gaat. Zondags ontvang ik een telegram van Prof. Weber waarbij deze mij 50 pond sterling stuurt om fossiele beenderen van den Mylodon, waarover ik hem geschreven had, te koopen. Ik had verwacht, dat men in Holland zooveel geld niet disponibel zou hebben voor dergelijke zaken en mij de zaak dus reeds lang uit het hoofd gesteld. Toch was ik nog de vorige week als curieuse een tweede collectie beenderen gaan zien en had daarvoor over de prijs onderhandeld. Dit laatste alleen omdat ik de beenderen zien wilde, die anders niet te zien waren. Julie zult begrijpen, dat een zoo zeldzame koop als beenderen van een voorhistorisch monster, zeer duur betaald worden en dat de prijs niet al te vast is. Ik gebruikte dus de Maandag om het over den prijs eens te worden. De eerste man, een Deen (Hansen) vroeg 25 pond. De tweede een Engelschman (Milward), die reeds

voor 600 en 300 pond aan het Britsch Museum en Berlijn verkocht had, vroeg 100 pond. Ik heb toen de een van den ander verteld en zoo afgedongen, waarbij kwam dat de Engelschman geld contant noodig had, en kocht na veel bieden en loven de eerste partij voor 20 de tweede voor 70 pond. Bovendien kreeg ik van den eersten erbij merkwaardigheden van de Indianen van Vuurland, volgens den Heer de Bruijne alles te zamen ter waarde van 2 pond. Je begrijpt, dat ik over dezen koop voorloopig zeer tevreden ben. Om 37 pond dus f 444.— af te dingen op een prijs van f 1500.— heb ik zoo wat anderhalven dag werk gehad. Het kan zijn, dat later Prof. Weber toch niet tevreden is hierover, maar in ieder geval kan hij niet ontevreden zijn over al de moeite, die ik er voor over had. Ik geloof intusschen, dat men voor f 1056.— geen tweede keer deze beenderen (er is zelfs een *echt* stuk huid v.d. Mylodon bij) zal te koop krijgen. Nadat ze het geld reeds in handen hadden verzekerden beiden mij, dat ik een goede koop gedaan had en dat zij, als er in Punta Arenas niet juist een groot gebrek aan contant geld geweest was, zij de beenderen niet voor het dubbele van den betaalden prijs gegeven zouden hebben. Deze prijs is werkelijk ook niet zoo hoog gezien de zeldzaamheid v.d. beenderen, het werk van het uitgraven (7 maanden), de hooge werklonen (een man verdient hier 6 à 7 pesos, nu ongeveer dus f 3,75 per dag) en de hooge kosten van vervoer. Ik verzekerde alles voorlopig voor 3 maanden. Zodoende moest ik Dinsdag in eens overhaast pakken toen besloten was, dat men naar Chiloë zou gaan. Ik vind, dat Professor Weber deze reis wel wat slordig behandelde, daar hij steeds verteld heeft, dat ik stellig gaan zou naar Chiloë en ik feitelijk daarvoor in hoofdzaak gekomen ben (*in de marge:* April 1909. Ik ben tot de zeer onaangename overtuiging gekomen dat niet Prof. Weber deze zaak slor-

Walvisstation te San Isidro, 1909. Foto: J. H. Kruimel.

dig behandelde, wat mij ook zeer verbaasd zou hebben, maar dat de Heer de Bruijne iemand om reclame te maken voor zijn onderneming noodig hebbende een aantal valsche voorstellingen in de wereld schopte, ten einde het aanbod aanlokkender te maken.) Per slot is dan alles gelukkig toch in orde. Ik heb hier een goede hut, die volstrekt niet vuil is en evenmin als de eetzaal (*in de marge:* geen twee hutten + badkamer). De rest van de Boreïs is allersmerigst. De walers zijn heel netjes en het eten hier aan boord is best. Ik vrees alleen zeer weinig te kunnen visschen, daar ik hier alleen als bijpersoon ben en men het zeer druk heeft. Maar misschien valt dat nog later mee. In Punta Arenas kocht ik een oil-dress en zuidwester en 6 wollen dekens. Aan de westkust regent het dag aan dag bij stroomen naar men mij vertelde en

dekens gibt es hier nicht. Ik ging hier in de haven met een kaptein, een machinist en een Spaansch iemand naar een klein eilandje, waar ik het een en ander vischte en konijnen schoot, die daar door den kapitein eenige maanden geleden uitgepoot waren. Verderop op een groot eiland schijnt hij dat ook gedaan te hebben. Zoo kan een alleenreizend bioloog een rare indruk krijgen als hij die beestjes vindt, want konijnen komen hier *nergens* voor in het wild. Ik was dan ook eerst stom van verbazing op een eilandje zoo groot als ons schip konijnen te vinden. De Zweedsche expeditie, die hier al over een jaar is, ontmoette ik niet. In Punta Arenas logeeren ze ook in het Kosmos hotel. Ik zag hun boeltje staan, maar liep hun telkens mis. Dan is er nog een Fransche Zuidpoolexpeditie onder Charcot hier, die de walvischvloot in het Zuiden

ontmoette. Ik leef hier aan boord onder valschen titel van doctor. Dit is een verzindsel v.d. Heer de Bruijne, teneinde mij wat meer gezag te geven. Ik word nu aldoor met doctor toegesproken. Het mooiste is wel, dat de kaptein mij, denkende, dat ik doctor in plant- en dierkunde ben, hier laat doorgaan op zijn beurt voor doctor in de medicijnen. Dit doet hij om weer meer macht te hebben over zijn volk en zijn eigen medicinale uitspraken kracht bij te zetten. Als dat zoo doorging, wat het helaas niet kan, zou ik weldra Professor zijn en met vele eervolle titels versierd. Nu hoop ik maar dat deze grap niet spaak zal loopen. Ik leerde hier al zoovele nuttige zaken, maar het doktersvak was daar toch niet bij.

18.III.'09

Vanacht omstreeks 12 uur zijn we de haven van San Isidro uitgevaren en dus nu op weg naar de West-kust van Zuid-Amerika. Vanochtend regende het aldoor, zoodat de Straat er erg triestig uitzag. Ik droogde vandaag de wieren, die ik in San Isidro vond en maakte verder mijn hut op orde. Behalve de kaptein van de Boreïs is hier nog een andere kaptein aan boord met zijn vrouw. Deze laatste is de manager van de onderneming. Voorloopig kan ik met deze drie menschen heel goed overweg. Ze zijn wat stug en kortaf, maar per slot niet ongewillig. Het eten hier aan boord is veel beter dan in het Kosmos hotel. Bij het naar het Noorden draaien in het Smyth kanaal begon het schip vreeslijk te rollen, zoodat alles heen en weer begon te slingeren. Ik was juist met de vrouw van Andresen, die een Duitsche is, aan dek in gesprek over Punta Arenas toen het schip plotseling vreeslijk begon te slingeren. Vanavond zullen we in een baai voor anker komen. Hier in het kanaal Smyth liggen heele rijen kleine eilandjes, die stijl uit het water opkomen, telkens door een kanaaltje of opening van elkaar gescheiden.

19.III.'09

Vanochtend vonden wij in de Fortune Bay de beide walers (almirante Valenzuela en almirante Uribe). Ze hadden drie walvisschen van de kleinste soort gevangen, drie humpbacks of knulwales [= Bultruggen, *Megaptera novaeangliae*]. In een paar uur tijd, ik denk zoowat in een 5 uur, waren de dieren geflenst en verlieten we de baai. Den heelen dag hadden we haast prachtig weer verder en kwamen hedenavond om kwart voor zes in een haast volkomen gelijken haven aan. Een lang schiereiland vormt een soort pier en de stijle bergen beschutten ons voor den wind. Hoewel we vrij dicht, misschien een 70 meter, van de kust af liggen is het water te diep om te ankeren. De Noren zijn zeer gemakkelijk om mee om te gaan. Gedurende het flenzen was de een nog gewilliger dan de ander om mij stukken huid of parasieten, die ik verzamelen wilde, te geven. Ik verzamelde ook groote bulten, waarnaar de knulwale zijn naam draagt en die, naar Prof. Weber vertelde, rudimentaire haren zouden bevatten. Ik vond echter dat deze haren volstrekt niet rudimentair zijn, maar duidelijk als een varkensborstel uit de bult uitsteken. Zoowel op de onderals op de bovenlip zitten zoo enkele van deze bulten. Op de bovenlip telde ik 12 aan iedere kant en 3 in het midden. Met messen op stokken bevestigd er uitzien als een lans van wilde volken, als de Japanezen b.v. gebruiken, steken de zeelui de ongeveer een decimeter dikke speklaag. Eerst snijdt de voorsnijder zal ik hem maar noemen een lange snee en dadelijk splijt de gespannen laag vaneen. Dan wordt een klein 3-hoekje uitgesneden tot op het vleesch en een stuk ijzerdraad met een dwarshout (als aan een horlogeketting) er door en aan de spleetzijde er uit gehaald. Aan dezen draad en balk hijscht men het spek een eind op en een van de zeelui vilt het nu van het vleesch af. Een tweede spleet wordt gesneden en als één

lange reep hijscht men een stuk vet aan boord. Hier wordt het in kleinere repen gesneden en in een maalmachine gegooit, nadat eerst de erop zittende schelpen er afgehaald zijn. Met haken wordt alles heen en weer vervoerd.

Ongeveer 6 à 7 man flenzen een dier, ongerekend de bestuurder van de hijschmachine. Men flenst eerst de buik dan de rug. Het zeer vette vleesch en de rest van het lichaam laat men hier drijven. In San Isidro maakt men er tegenwoordig guano van. Van de humpback worden de baarden niet genomen, omdat deze te slecht betaald worden. Om niet te vallen steekt de man op het dier telkens kleine spleten in het vleesch, waarin hij staan kan. De stank viel mij erg mee. Het hele dek was glibberig van het vet en uit het opgeblazen lichaam stroomden hier en daar stroompjes bloed in zee. De dikte van de darmen is zoo ongeveer als een menschenheup. Het oog is klein en het oor kon ik nog niet te zien krijgen. Men hakt het uiteinde van den staart en de vinnen af. Waarvoor dat eigenlijk geschiedt weet ik niet. In de Straat zwom vanmiddag een groote humpback, die verscheidene malen blies. Een van de walers ging er achter aan en schoot hem. Een en wel de voornaamste van de redenen, waarom men vroeger deze kleine walvisch niet ving is, dat ze na het harpoeneren zinken. Er zijn dan ook aan boord van de walers twee speciaal daarvoor gemaakte zeer sterke hijschmachines. Deze grote humpback was echter zoo zwaar, dat de kabel brak en ze hem dus kwijt raakten. Voor iedere humpback krijgt de kaptein v.d. waler 1 pond, voor iedere blauwale [Blauwe Vinvis, *Balaenoptera musculus*] 2, voor vinvisch [Gewone Vinvis, *Balaenoptera physalus*] 26 shilling en voor een right wale [Zuidkaper, *Balaena glacialis*] 6 pond. De kleine walvisschen van vanochtend leveren ieder zoo wat 3 ton olie. Ieder vat heeft ongeveer de waarde van 20 pond. De vrouw van kaptein An-

dresen vertelde mij, dat een kaptein van de walers alles en alles samen ongeveer 8 à 9 duizend kronen verdient. Toch ondanks het extra loon voor elke visch zijn ze vaak te lui om de visschen te vangen en bedrinken zich zelfs op zee.

20.III.'09

Vanochtend dadelijk na het aanbreken van den dag stoomden we verder noordwaarts. Het weer was prachtig. Eerst tegen een uur of elf kwamen er enkele walvisschen in zicht. Hoe gevaarlijk dit vaarwater is blijkt wel daaruit, dat een van de walers in een brede Straat op een rots liep. Gelukkig gebeurden er geen ongelukken, maar twee walvisschen moest hij opgeven. Vanmiddag tegen 5 uur liepen we een haven binnen, Puerto Bueno, waar Kano Indianen leven. In een groote boot kwamen twee mannen, drie vrouwen, een jongen en twee meisjes en verder nog 5 kinderen aanvaren.

De boot was gemaakt van boomschors. Aan weerszijden twee repen en in het midden een lange, alles met vlechtwerk aan elkaar bevestigd (1 en 2 op zij, 3 repen in het midden). In de boot brandde en vuurtje. (*in de marge*: Ieder roeit naar eigen inzicht en hoe hard hij kan.) Alles zat haast naakt in oude matrozenkleden gepakt gehurkt op den grond. Hun huid is bruin en hun haar pikzwart. Ze loopen op hun bloote voeten op de scherpste keien en mosselschelpen. Voor 6 plukken tabak kreeg ik 3 Ottervellen, (*in de marge*: Toen hun voorraad Ottervellen uitgeput was en ik een Indiaan vroeg of hij niet meer vellen had zeide hij, op het water in de Straat wijzend: 'Ja vele ginds in het water'.) wat duur betaald was, daar ik de eerste maal 3 tegelijk gaf hetgeen veel te veel bleek te zijn. Uit een oude pijp zonder mondstuk deden ze om beurten ieder een paar trekken. De kinderen zien er aardig uit met leuke lachende gezichten en ook de jongen en de meisjes hadden een frisch prettig gezicht. De mannen hebben haast geen haar op

het gezicht, zoowat zooveel als een jongen, die zoo net iets snor en baard begint te krijgen. Later ging ik aan land en zag hun hut van takken en vellen gemaakt, met vele openingen en spleten erin. Op wat doode planten zaten ze en in het midden van de hut brandde een vuur. Ze aten mossels, die in manden rondom stonden. Ik weet niet of ze deze kookten. De kinderen waren nu geheel naakt. Enkele Spaansche woorden konden ze verstaan, voornamelijk huid, brood, water en beschuit. Ze vroegen erg naar beschuit. Toen ze wat brood kregen, waren ze zeer teleurgesteld, daar ze gedacht hadden beschuit te zullen krijgen. Dit herinnert mij aan een verhaal, dat Hansen mij in Punta Arenas vertelde. 'Voor een bus beschuit kreeg Menendes 4 kilo goud van de Indianen'. Of het waar is weet ik niet. Ik kocht voor één pluk tabak een groote mand en een watervat door de Indianen gemaakt. De walers hebben eenige humpbacks gevangen en zoo zullen we dus morgen nog wel eenigen tijd in Puerto Bueno blijven liggen. Bovendien denkt de kaptein eraan de olie te gaan koken, waarvoor hij veel zoet water nodig heeft. Van Ottervellen had een zieke man een mantel om. Ik geloof, dat deze Indianen zeer lui zijn, daar ze alleen de oude lompen van de zeelui dragen. Ze zijn niet groot, ongeveer 1.55 m denk ik, en hebben heel kleine voeten. Hun beenen doen erg aan die van een orang oetan denken. Onder een dikke buik komen dunne iets gekromde beenen. De vrouwen droegen om de enkels een bandje, dat uit de verte gezien op een stukje veter leek. Het kanaal Sarmiento is nog heel mooi. De meeste bergen zijn hier niet meer besneeuwd. Ook is het hier reeds veel warmer, wat ook voor het water op gaat. Ik vond hier weer geheel andere wieren. De omgang met de zeelui is allergeoegelijkst. We eten nu de Deventer koek, die ik van huis meebracht en die heel goed gebleven

is. Van al de doeken en zakdoeken heb ik hier veel gemak.

21.III.'09

Vanochtend reeds vroeg begon men de humpbacks te flenzen, die gisteren door de beide walers aangebracht waren. De Indianen vertoonden zich ook weldra met hun boot. Ze waren nu niet alle meegekomen, maar toch veel meer dan noodig was voor hun doel. Ook brandde weer hun vuur in de boot. Ze haalden stukken vet en vleesch. Vooral de tong van de walvisch, die uit een weeke vette massa bestaat, scheen zeer in de smaak te vallen. Aan een touw sleepten ze een van de geflenste dieren op de wal blijkbaar met de bedoeling om later hem te eten. De kaptein verwachtte, dat ze nu wel een maand op deze plaats zouden blijven. Meestal trekken ze namelijk rond met hun boot. Om half drie verlieten we Puerto Bueno. Den heelen dag hadden we regen. Tegen half acht zijn we nu in een andere haven gelopen. Daar het al vrij donker is, schijnen we op een rots gestooten te zijn. Ik verbaas mij gedurig erover, dat zoo'n massa woorden in het Noorsch en Hollandsch precies gelijk zijn. De gelijkenis is niet als met Duitsch, waar men de woorden makkelijk herkent, maar de woorden zijn volkomen dezelfde. In de haven, Rayo Cove, zullen we waarschijnlijk 3 dagen blijven om de olie te koken en verder walvisschen te vangen.

22.III.'09

Den heelen dag lagen we stil, flensten de dieren, die door de walers gebracht worden en kookten de olie. In deze haven stroomt een vrij groot riviertje met een waterval in zee. Met een lange slang pompte men het water aan boord. In het voorschip staan 7 tanks. Hierin wordt het gehakte vet geworpen en vervolgens de stoom door de want gelaten. 10 uur lang is het vet in de tank. Dan is de olie klaar en laat men het boven afloopen. Het vleesch, vel, enz. blijft onder liggen

en wordt later met zeewater weggespoeld. De olie stroomt in een openstaande tank, die tien ton bevatten kan; hier blijft het een uur of 12 om te bezinken. Het viel mij verbazend mee, dat de lucht volstrekt niet viesch is. Ik proefde wat van de olie, die iets zoet smaakt maar erg zuiver zonder eenige bijsmaak is. Zoo zijn dus de verhalen over de vreeslijke stank geheel overdreven geweest. Natuurlijk is alles vreeslijk vet en glibberig, maar verder vond ik het werk veel zindelijker en aangenamer dan met de schapen. De lucht, die in een schapenslachtplaats hangt is veel onaangenamer dan hier. De kaptein toonde mij alles en was erg er mee ingenomen, dat ik de lucht niet viesch vond. Hij vertelde mij, hoe veel werk hij met alles had, daar het schip eigenlijk te klein voor zoo'n lange toch is en hij dus op de terugreis de heele kookinrichting zooveel mogelijk bergen moest, om plaats te maken voor de tonnen. Een van de tanks was eerst als pers gebruikt, maar scheen niet te voldoen. De kaptein vertelde, dat in Japan de walvisschen veel meer waarde hebben omdat daar de dieren gegeten worden. Ze komen daar als repen vleesch en spek op de markt en brengen wel 10 maal meer op dan hier. Hier in de kanalen vangen we steeds dezelfde soort walvisschen. Zoodra we buiten komen krijgen we anderen. Ik vind op elke nieuwe ankerplaats eenige nieuwe zeewieren. De kaptein vertelde, dat hij zelf wel spek van de walvisschen gegeten had en dat dit heel smake-lijk was. Ik kan mij dit best voorstellen. Daar alles hier zoo vet is, zijn de hakmachines werkelijk zeer gevaarlijk. Een van de mannen verloor dan ook in Zuid-Shetlands 4 vingers er mee. Op een boot, waar 60 man een groot half jaar buiten de bewoonde wereld leven, moest toch eigenlijk een dokter zijn. Gelukkig troffen ze juist in het Zuiden toen het ongeluk gebeurde de Fransche expeditie. Een van de onderzoekers hielp den kaptein

den man te verbinden en de vingers te amputeren.

24.III.'09

Gisteren om 10 uur ging ik met de Valenzuela mee. Het stortregende tot een uur of een, toen werd het helder prachtig weer. We vonden twee walvisschen. Achter de eerste voeren we een uur zonder hem onder schot te kunnen krijgen. Achter de tweede waren we 2 uur, toen hij voor de 2e maal onder schot kwam. De eerste maal had het kanon geketst. Dit schijnt zeer weinig voor te komen. De walvisch zwom aldoor tusschen het honderd en meer meters lange zeewier, dat hier overal de gevaarlijke klippen onderzee begroeit. We konden dus eerst niet naderen, want men kan niet verder dan 25 vadem ver schieten. (Een vadem is ong. 1.65 meter). Meest drie of viermaal komt de walvisch boven en duikt dan voor een minuut of vijf onder. Eerst komen de spuitgaten boven water en blaast hij; dan volgt de rug en de staart wordt voordat hij duikt uit het water opgetild. Het is ongelooflijk hoe lenig en beweeglijk zoo'n vet dier nog is. Toen hij voor de tweede maal onder schot kwam, was hij vlak voor de boeg. Als de harpoen in het lichaam is, springt de punt door een ontploffing aan stukken en slaan de nog eens van weerhaken voorziene weerhaken uit. In een minuut of 5 was het dier dood. Meest schijnt dit langer, soms wel een uur lang, te duren. Maar als de walvisch bloed spuit, zooals deze deed, dan is het gauw gedaan. Zoodra het dier dood was zonk het naar de diepte weg. Men heesch het nu met de hijschmachine op en boorde een opening in de rug met een ijzeren buis. Hieraan is een slang en zoo pompt men onder het vet lucht. De opening wordt met werk dicht gestopt of met een houten paaltje of wig, en het dier blijft nu drijven. Om de staart haalt men een zware ketting en de slippen worden tot dichtbij de staartwortel afgesneden. Op zij van de boot sleurt men nu

het dier mee. Een boot met een walvisch ligt daarom altijd scheef. We sleepten het dier in de haven van Inocentes Island en overnachtten daar. Toen we binnen kwamen zag ik een Otter zwemmen. Verder waren er grijze eenden met oranje snabels, die niet vliegen kunnen, maar zwemmende met hun pooten en vleugels zich voortbewogen [zogenaamde stoomboot eenden]. De vleugels gebruiken ze alleen als ze in angst zijn. Den 24sten dus vandaag, is het aldoor triestig en regenachtig. Eerst hingen de wolken zoowat een 10 à 15 meter boven de zee, maar later kregen we de mist lager en motregen de het voortdurend. Toen het gisteren mooi weer was, was het zoo prachtig tusschen al deze bergen, die overal uit de zee stijl uitsteken en zich een duizend meter in de lucht verheffen, dat ik niet geloof ooit een mooier bergland gezien

te hebben. Maar bewoonbaar zijn deze streken natuurlijk niet. De kaarten van de zee deugen nog op lange na niet. Zoo wel vanmorgen als gisteren voeren we volgens de kaart gedurig over land. Om kwart over vier kwamen we in Molyneux Sound, waar de Boreïs al lag.

Ik ging nog even aan land en verzamelde enkele wieren. een van de walvissen had de huid met bulten, waarin ik wurmachtige dieren vond. Ik had dus druk werk een goede 20 daarvan netjes uit te snijden. Er is niets, dat je handen zoo schoon maakt als walvischvet.

25.III.'09

Om 7 uur kwamen we vanavond in Port Grappler aan. Van middag scheen telkens de zon en zoo nam ik verscheidene photographieën van de Straat. Er zijn hier prachtige gletschers en hier en daar ziet men blokken ijs drijven. Bij het varen

De Ultima Esperanza, de stoomboot waarop J. H. Kruimel naar Rio Verde ging, II-1909. Foto: J. H. Kruimel.

verloren we een walvisch, die, daar er niet genoeg lucht in gepompt was, zonk. Behalve het dier verloren we twee harpoenen, met hem dus 80 £. In de haven zijn hier twee verlaten hutten van Indianen, waarheen ik morgen gaan wil. De kaptein vertelde, dat de Indianen hier geen rum willen aannemen. Ik vond dat ook in het boek, waarin deze kusten beschreven zijn, vermeld. De kaptein wist het van eigen ondervinding. Bier namen ze wel aan, toen ik ze zag.

26.III.'09

Om half zeven had ik juist even tijd aan land te gaan en hoewel het nog erg donker was een foto van de hutten te maken. Er is voor mij haast geen dag geweest zoo vol teleurstellingen en toch zoo prettig als vandaag. Het is vreeslijk moeilijk zoo als bijpersoon met een boot mee te varen. Telkens en telkens weer moet men de prachtigst dingen laten passeeren, omdat er geen tijd voor is of omdat degene die het hier te zeggen heeft het te onbelangrijk vindt. En toch is Andresen een ontwikkelde en geschikte man. (in de marge: April. Deze ontwikkeling bleek bij nadere kennismaking niet al te groot. Over de geschiktheid komen later verhalen.) Maar koppig als geen tweede. Ik geloof, dat dit een Germaansche kwaal is. Driemaal passeerden we heden een boot met Indianen en driemaal voeren we zonder ophouden er langs. Eerst moesten we voortmaken, omdat we voor de English Narrows waren, waar het getij soms heel gevaarlijk is, daar het kanaal daar zeer nauw wordt. De tweede maal hadden we de boot te laat gezien, de derde maal was de boot te ver af. Ik weet werkelijk niet hoe ik mij goed heb gehouden, toen we de derde maal weer voorbij voeren. Het was een prachtige dag vandaag met bijna geen regen en het kanaal is buitengewoon grootsch hier. Reeds vroeg kwamen we in de haven Island Harbour. Andresen, zijn vrouw en ik gingen in een boot uit.

Er waren hier zeehonden en otters. Tweemaal schoot ik, maar daar ik helaas mijn winchester niet had, waren de schoten niet doodelijk. Wat Steenhuizen [de toenmalige preparateur van het Zoologisch Museum] beweerde, dat men met hagel wel een keer zou kunnen schieten is dus een bewering, waarmee men zijn leven kan verliezen. De zeehonden kon ik er niet eens mee doden. Toen kwam de vierde of vijfde teleurstelling. Er waren vogels op een eilandje een 10 minuten afstand varen, die ik graag geschoten had. Andresen beweerde, dat het een uur varen was en wilde er niet heen. Zoo heb ik vandaag misschien den heerlijksten en den pijnlijksten dag van mijn reis beleefd. Ik geloof, dat ik nooit meer als bijpersoon met een boot mee zal gaan, want zulke dagen als vandaag maken iemand razend. En dan moet je nog politiek zijn en het niet laten merken, anders is je kans geheel en al verkeken, als je ruzie krijgt met den manager. Als ik tevoren alle teleurstellingen geweten had, die ik dag aan dag gehad heb, ook reeds in het kamp, alléén, omdat ik bijpersoon ben en mijn belangen of niet begrepen of als in strijd met de belangen van dengeen, waarvan ik afhing, beschouwd worden, dan zou ik, geloof ik, deze reis, die toch zoo buitengewoon heerlijk is, niet aangedurfd hebben. Zelfs de Heer de Bruijne heeft mij maar al te vaak, zonder het te willen, vreeslijk tegengewerkt. Ik geloof, dat ik dit geen tweede maal meer zal doen.

27.III.'09

Omstreeks half 12 kwamen we in Port Otway aan. In de Gulf of Peñas schommelde of liever rolde de Boreïs zo vreeslijk dat niets op zijn plaats bleef staan en ik tot mijn spijt een begin van zeeziekte kreeg, in zoverre, dat ik niet eten kon en onlekker was. Bij de vele pech van gisteren kan ik nog voegen dat na elf uur 's avonds de Indianen tot een uur of 3 langs de boot lagen en geen mensch mij

waarschuwde. Gelukkig kreeg ik vandaag van een Duitsch matroos een pijlpunt of speerpunt, waarvoor ik hem een doos tabak gaf. Hier in de haven is een gewezen station van houthakkers maar nu verlaten. Ik vond hier een inktvisch, zeeslakken en prachtige schelpen, kamperfoelie, wilde fuchsias in overvloed aan 2 à 3 meter hoge boomen, en oude Indianenboot, half onder het zand. Deze wil ik uitgraven. We vingen 5 walvisschen, waarbij o.a. 2 bluewales en 1 vinwhale. Dus morgen bij het flenzen heb ik het vreeslijk druk. We blijven hier vermoedelijk een paar weken.

28.III.'09

Vandaag schoot ik aan land 2 kolibries, die tusschen de fuchsias rondvlogen en een ijsvogel. Vanochtend kon ik niet aan land gaan, omdat ik de boot niet krijgen kon. Op de vin- en blauwe walvisch vond ik in het geheel geen parasieten. Ik groef aan de boot, die diep in het zand zat. Ik betwijfel of het een Indianenboot is. Hij is uitgehold uit één boomstam en wel een meter of 5 lang. Het model is precies zoo als de boot van Robinson Crusoe, tenminste volgens het plaatje, dat ik mij herinner. Ik denk dus, dat hier een of andere schipbreukeling hem gemaakt heeft jaren geleden, want in het zand erin groeit een boom met armdikke wortels. Tot nu toe vond ik er niets in. Vandaag vele walvisschen. De vinwalvisch heeft een witte buik en een rug blauwgrijs als Kopenhagens porcelein. Ook heeft hij een lange staart en kleine vinnen en is zeer elegant gebouwd. Het is een jammerlijk gezicht zoo'n mooi dier te zien afhakken.

29.III.'09

Vanmiddag schoot ik een gier, die veel op een Condor lijkt, maar veel kleiner is. In het bosch hoorde ik papegaaien. Ik kon evenwel niet bij hen komen. Het woud is meer dan indrukwekkend hier. Vele soorten varens, waaronder boomvarens groeien en slingerplanten en mos be-

dekken de hoge stammen. Ik maakte enkele foto's. Er zijn nu zooveel walvisschen dat het dek vol ligt met repen spek. Tot aan mijn knieën liep er door om te zien of er ook dieren op zaten. Ik kon echter niets vinden. Tusschen de fuchsias vloog vandaag een wit kolibrietje.

30.III.'09

Een prachtige dag. Om 7 uur gingen we visschen, vingen echter niets. Ik ving wat zeeappels, waarbij ik kletsnat werd. Het is heerlijk dat ik zooveel kousen en oud ondergoed bij mij heb. 's Middags ging ik met de boot naar een eilandje buiten de haven. Met veel moeite landden we. Want hoewel het erg kalm weer was sloegen er menschhooge golven tegen de rotsen. Van de jongen, die roeide, leerde ik veel Noorsche woorden. Ik vond veel zeeslakken en twee nieuwe wieren.

31.III.'09

1.IV.'09

De dag was niet zoo mooi als gisteren. met de motorboot gingen we zoo diep mogelijk de haven in. We voeren ongeveer een groot uur en vischten daar met een sleepnet. De eerste trek leverde, hoewel we massa visch verloren, die uit het net sprong, 600 stuk op. Daarna vingen we nog een honderdtal. Een spierwitte reiger vloog boven het water. We hadden een zeer uitgebreide koffie met chocola van Van Houten. Veel dieren zijn hier niet. Wat ganzen en zeevogels, anders haast niet. Wat kleine papegaaien, een kleine gier, een havik, inkvisschen en vele soorten slakken. Zoowel op de bluewale als op de finwale vond ik haren. Ik verzamelde daar vele van.

2.IV.'09

Ik ben opeens tot de ontdekking gekomen, dat ik een dag ben kwijt geraakt. Ik verzamelde walefood, kleine diertjes, die tusschen de baleinen zaten en nog alle levend waren. Het stortregende den heelen dag. We vingen geen een walvisch, Gister één; dus zullen we wel gauw hier van-

daan gaan. Andresen en zijn vrouw zitten aldoor te zuchten, en praten over niets dan tonnen olie en walvisschen. Ik kan niet zeggen dat ze erg amusant zijn. Van een van de Noren hoorde ik, dat men op IJsland en de Faroë-eilanden oud-Noorsch van een 5 à 6 honderd jaar geleden spreekt. Dit vind ik heel merkwaardig, omdat er toch elk jaar Deensche en Noorsche walvischvangers komen.

3.IV.'09

Het regende den heelen dag. Van een finwale sneed ik de baard, die uit een 20-tal haren bestaat, van de onderlip. Ik verwonderde mij hoe langer hoe meer dat men zoo weinig begrijpt wat ik eigenlijk wil. Terwijl ieder denkt, dat ik Dr. in de Zoölogie ben, werpt men toch vaak de merkwaardigste dingen overboord en vertelt het mij dan later. Aan land hadden een paar zeelui slangen gevonden en gedood, naar ze zeiden, maar geen mensch had er aan gedacht ze mee te brengen voor mij. Ik geloof echter, dat het jagerslatijn was. Vandaag ging Andresen met zijn vrouw per motorboot uit en waarschuwde mij niet eens, zoodat ik niet mee kon.

4.IV.'09

Tweemaal trachtte ik bij een gestrande walvisch het oor te vinden, wat mij niet gelukt is. 's Middags zwom ik in de baai, wat iedereen zeer merkwaardig vond. Ik had vermoed, dat de Noren meer voor water zouden voelen. Ik schoot een specht, zwart met vuurrooden kop en schoot een gier in zijn achterlijf, zoodat ik hem levend meebracht. Ik hoop hem aan Artis te kunnen brengen.

5.IV.'09

Het stortregent vandaag weer. Geen enkele walvisch kwam binnen en morgen zullen we dus weg gaan. Andresen is vandaag zeer geestig. Zijn vrouw slaakt echter zucht op zucht. Van Chiloë kan ik misschien schrijven naar Holland. De gier is gestorven.

6.IV.'09

Ik ging met de Velenzuela mee. We vingen niets. In de Gulf of Peñas stond een hooge zee, die aanhoudend over boord sloeg. Ik was ditmaal heelemaal niet zeeziek en ik geloof, dat ik het de eerste maal kreeg, door 's ochtends op mijn nuchteren maag dadelijk gebakken spek te eten. Omstreeks 10 minuten over zevenen zijn we de haven uitgevaren met de Boreïs naar Chiloë. Een prachtige nacht met volle maan en vele sterren. Maar de Pacific joeg hooge golven op en onder het schip en we rolden heen en weer, zoodat ik haast niet slapen kon.

7.IV.'09

Een lentedag op zee. Aldoor scheen de zon. Groote albatrossen volgden ons schip. Ik las den heelen dag aan dek.

8.IV.'09

Om 11 uur zijn we eindelijk in Port Low gekomen. Op het vaste land van Amerika zijn hooge sneeuwbergen. In de haven kwamen weldra een boot met Chiloëten op ons af. Het was een boot uit een stuk van één boom gemaakt en een meter of 5 lang, dezelfde boot die ik op het strand in Port Otway zag. Een van hen, die een houtzaagmolen bezit, kwam aan boord. (*in de marge*: Hij was slechts manager, wat later in Quellon bleek en loog dus om zichzelf groot voor te doen.) Het was een gewone Chileen. De anderen waren allen Mestiezen en zuivere Indianen. Met de motorboot brachten we hem terug naar het andere einde van de haven. Daar bleek een groot gezelschap, 2 vrouwen, 5 kinderen en ik geloof wel 10 mannen samen te zijn. Ze picknickten daar en aten mossels, brood en aardappelen, die ze tusschen steenen en zeewier kookten. Flesschen wijn en bier, en perzikken op blik en koekjes hadden ze meegebracht. We aten en dronken er het een en ander en gingen weer heen. Het meest viel mij bij hen op een touw van plantenstrengen, dat erg sterk is, en hun schoeisel, dat uit een lap huid bestond van boven met lee-

ren veters dichtgemaakt. Er zijn hier massa's ganzen, maar verder als overal haast geen dieren.

9.IV.'09

Het is vandaag Goede Vrijdag, dus een rustdag. Alle booten zijn uit om ganzen te schieten. De steward is dronken. Dat zijn steeds de 2 vaste teekenen van den feestdag. Er zijn hier weinig walvisschen en we zullen dus wel gauw weer weg gaan, bovendien staat hier een hoge zee. Het is erg warm en zonnig weer, 68° vandaag evenals gisteren. Volgens den Chiloët is het hier nu al 6 weken mooi weer geweest. Vanmiddag kon ik vanwege de jachtlust van de zeelui in geen boot aan land komen. Maar omdat er toch niets te vangen is hier, kan mij dat niet zeer heel veel schelen.

Vanochtend was ik aan land in den hut van de Chiloëten, nu verlaten. Het bosch is hier prachtig en maakt met zijn lianen, boomvarens en vreemde boomen een geheel tropische indruk. Ik verbaas mij gedurig er over dat Andresen en zijn vrouw steeds in hun hut zitten en nooit genoeglijk eens samen met den kaptein en mij zijn, dat de kaptein er niets om geeft eens aan land te gaan, dat we nooit eens een spelletje, wat dan ook, spelen. Wat ze uitvoeren in hun hut den heelen dag begrijp ik niet. (*in de marge*: Andresen drinkt daar) Lezen doen ze niet, want 'daar hebben ze het te druk voor'. Ik geloof dat ze aldoor maar over walvisschen en tonnen olie denken. Als ze spreken komt het ten minste daar steeds op neer. Het zijn toch nog lang geen beschaafde menschen. Het is een stel menschen voor de nieuwe wereld geknipt met geen enkel genoeglijk oud gebruik of oude gewoonte en geen enkele andere gedachte dan aan geld en lekker eten. En terwijl ze dan zitten te smullen, (we eten heel goed, zondags zelfs slierasperges met botersaus) zit Andresen's vrouw tot vervelends toe te zuchten. Dadelijk na elken maaltijd stuift Andresen op dek, alsof hij iets

bijzonder gewichtigs te doen heeft. Hij doet echter niets anders als op en neer lopen en over walvisschen en olieprijszen nadenken.

De kaptein is veel beter. Hij vertelt nog eens iets van Noorwegen, van een hotel dat hij vroeger gehouden heeft of iets dergelijks. Toch is ook hij erg olieachtig en bekijkt gedurig fleschjes met 2e klas olie, die volgens hem beter of minstens even goed zijn als 1e klas uit het Noorden. Op mijn vraag waarom hij ze dan 2e klas verkocht, kon ik geen duidelijk antwoord krijgen. Den heelen ochtend en nu vanavond een anderhalf uur loopen de kaptein en Andresen samen op en neer op dek en spreken over: Walvisschen en olieprijszen. Een zeer geliefd en althans gerechtvaardigd onderwerp is de zoetwater kwestie.

Ik dank mijn gelukkig gesternte dat ik niet meeding naar Zuid-Shetland. Daar lag men 3 maanden in één haven en had het vreeslijk druk met walvisschen, zoodat ik nooit haast aan land zou hebben kunnen gaan. Ik zou daar dus zonder eenig dier haast te kunnen verzamelen opgesloten hebben gezeten met walvisschen en olieprijszen. Toevallig (Andresen is weer met zijn vrouw in zijn hut terug gekeerd) hoor ik hen spreken en kan verstaan waarover ze het hebben: 'Over bluewales en tonnen olie'. Het is jammer van de mooie dieren, die ten bate van zulke menschen afgeslacht worden.

Omstreeks 11 uur ging ik met de Valenzuela uit. Het was prachtig weer vandaag. Vanuit de mastkorf maakte ik een paar foto's, terwijl de kaptein een walvisch schoot. Hij miste echter en misschien heb ik dus een foto van een nog levende walvisch. Er zijn tamelijk veel walvisschen in de Golfo del Corcorado, die meest 2 aan 2 zwemmen. De voorstelling, dat een walvisch met zijn staart de golven slaat, is onjuist. Het heele dier glijdt langzaam door het water aldoor met zijn heele lichaam de opening vol-

gend, die zijn kop in het water boorde. Na een heerlijke dag grootendeels boven in de mast met een prachtig uitzicht, kwamen we om 10 uur in de haven terug.

11.IV.'09

Het is zondag. Een paar reusachtige haaien, wel 5 à 6 m lang, eten van de walvisschen. Een schoot ik 3 kogels in zijn lijf. 's Middags kon ik een boot krijgen, maar vond niet bijzonders. Andresen met zijn vrouw zijn met de Valenzuela op zoek naar een nieuwe haven, wat een genoeglijk gevoel bezorgde aan mij. Ik merk hoe langer hoe meer, dat ik die twee menschen niet kan uitstaan.

12.IV.'09

Niets bijzonders gebeurd. Ik las den heelen dag.

13.IV.'09

Een walvischbaard en een kwast- of penseelachtige parasiet gevonden. Ik las veel en verwenschte Andresen en vrouw naar den anderen wereld om hun tonnen olie en walvisschen. Het is een stel allervervelendste menschen. De gezelligheid verhoogden ze zeer door de laatste dagen hun koffie (om 3 uur) in hun eigen hut te drinken, zoodat ik dan alleen ben. De kaptein drinkt koffie met het werkvolk, een half uur later. Ik heb nog zelden zulke ongemanierde en onvoorkomende menschen meer gezien.

14.IV.'09

15.IV.'09

Om 12 uur verlieten we Port Low, daar er geen water genoeg was. Om 4 uur 10 kwamen we in Port San Pedro, een zeer smalle haven, die mij niets bevalt, omdat de walvisschen niet weg kunnen drijven. Geen dieren aan het strand.

16.IV.'09 tot en met

18.IV.'09

De Valenzuela, waarmee ik uit ging, ving niets. Het was een onstuimige zee en de golven sloegen aldoor over boord. Om 12 uur waren we reeds weer thuis. 's Middags om 2 uur zijn we naar Port Quellon

gegaan met een waler om te telegrapheren. Morgen gaat hier de post vandaan. Het is een klein gehucht, waar Chiloëten, min of meer beschaafde Indianen wonen. Het zijn kleine menschen. De mannen droegen schoenen of lappen dierenvel aan de voeten, de vrouwen gaan barrevoets. Alles is even klein, de eieren, de paarden, het vee, en een ree, naar de machinist v.d. Chiloë verteld; niet de varkens, die heel hoog op hun poten staan en een lange snuit hebben en geheel en al met dicht haar bedekt zijn. De huizen staan op kleine paaltjes, zowat een halve voet boven den grond en houten bruggen liggen hier en daar op den grond, omdat het er zeer moerassig is. Ik wandelde den berg op en zakte soms tot mijn kuit in de modder. De huisjes zijn van hout, soms met stroodaken, soms met houten pannen en maken een veel prettiger indruk dan de huizen in Punta Arenas. Koken gebeurt soms op straat, als kar gebruikt men een platgeboomd vaartuig met 2 ossen over de modder gesleept. We aten allemaal bij den manager van de compagnie daar. De compagnie bezit alles, ook ons hotel, een houten huis met stoelen en tafels. Verder wordt er een fabriek geopend om alcohol uit hout te maken. Een groote stoomboot, de 'Chiloë', ligt reeds 11 maanden niets doende in de haven. We betaalden 10 peso voor het pension, behalve een bed, dat mij hoewel ik er 2 nachten sliep voor éénmaal berekend werd. Andresen en gade verveelden zich dood. We dronken er veel meer dan goed was. Voor één flesch bier betaalden we 1 peso, voor een glaasje whisky eveneens.

19.IV.'09

20.IV.'09

Niets bijzonders. San Pedro is een akelig kleine haven, waar we bovendien steeds omringd zijn van de geflenste walvissen, hetgeen een alleronaangenaamste lucht veroorzaakt. Ik ga met de Uribe morgen uit en dus nu aan boord.

Zuid-Patagonische indianen in de omgeving van Punta Arenas. Foto: C. Veiga, 1909.

21.IV.'09 - 23.IV.'09

Op de Uribe. Den eersten dag zagen we vele walvisschen, die door het water snelden als we naderden, zoodat we geen een konden krijgen. Vermoedelijk waren het aangeschoten of van hun makker beroofde dieren. 's Avonds stopten we in de open zee en schommelden tot den volgenden morgen. Alles hier is viesch en groezelig, wat niet noodzakelijk is. Het spijt mij dat ik niet met de Valenzuela mee ging, een keurig en goed geboend schip. We schoten dan volgenden dag 3 dieren aan en brachten een naar den Boreïs; kwamen echter niet voor donker binnen en dreven dus weer gedurende den nacht op zee. Het was koud en akeelig weer. Vandaag was het prachtig weer. Meerdere dieren hier zwemmen van een kleintje vergezeld. Vlak voor de Uribe schoten we een walvisch; met een geweldige slag van zijn staart, die schuin tot

over de commandobrug ging, dook het dier onder om eenige seconden later dood boven te komen.

24.IV.'09

Den heelen dag komen er bootjes met Chiloëten langsij om aardappels, kool, vleesch, vellen, enz. te verkoopen, wat een ongekende levendigheid veroorzaakt.

25.IV.'09

Andresen en zijn vrouw zijn weer ongehoord vervelend. De stuurman van de Valenzuela bracht enkele dieren mee die op het touw zaten waarvan de walvisch los gebroken was. Deze methode van vissen: een touw uitgerafeld langs den zeebodem te trekken, werd algemeen op de 'Belgica' toegepast, vertelde hij.

26.IV.'09

Om 4 uur kwam een bootje met Chiloëten. Een oude, rijke farmer kwam aan boord en kocht kleren bij den kapitein. Ik presenteerde dezen zeer op Prof. v.

Hamel lijkende oude heer een sigaar en, omdat ik geen koker had, presenteerde ik hem 3 tegelijk om één te nemen. Hij nam ze echter alle drie en stak vervolgens een pijp op. Na deze gerookt te hebben, vroeg hij om een sigaar. Hij bracht een mandje met bijzondere aardappels mee, ging echter niet heen voordat hem een tegengeschenk gegeven was. Ik geloof, dat het niets anders als een listige manier was om goedkoop het een en ander te krijgen.

27.IV.'09 en 28.IV.'09

Er gebeurde niet veel bijzonders. Andresen weet nooit wat hij wil. We maakten alles klaar om naar een andere haven te gaan en reeds zou men de ankers lichten, toen de groote man bedacht, dat het beter was te blijven. Den geheelen dag werkte men den 27sten om de boel op te ruimen en weer in orde te brengen daarna. Dit verwekte eenige begrijpelijke ontevredenheid onder de mannen, die toch reeds de visscherij moe zijn en naar huis verlangen. Den volgende dag uitte dat zich in een dienstweigering van één hunner aan den derden stuurman. De matroos werd gestraft met 1 pond sterling boete.

29.IV.'09

We lichtten de ankers om half twaalf 's ochtends. Weldra kwam er een mist opzetten en het was half vier toen we in Port Low terug kwamen. Andresen en zijn vrouw zijn weer meer dan onuitstaanbaar. Ik zou die vent soms wel een slag in zijn gezicht willen geven. Alleen als hij aangeschoten is, is er een beetje met hem te spreken.

30.IV.'09

De machinist toonde mij wat kalkwier, dat hij hier gevonden had (in Port Low) den eersten maal. Als alles toont en vertelt men mij merkwaardigheden *altijd* als het te laat is. Vanochtend wilde ik nu uit gaan om dat wier te zoeken. Ik kon echter geen boot krijgen. Toen ik Andresen om zijn boot vroeg, verklaarde deze mij,

dat de boot schoon gemaakt moest worden. We zagen een groot zeilschip [de 'Vesterlide'; kapitein de 20-jarige Christensen Jr] door twee walers gesleept om 9 uur hier de Golf binnen komen. We hoorden den misthoorn en Andresen, denkende dat het een van onze walers was, die nu al weer een dag uit zijn, antwoordde. Toen bleek, dat het een andere compagnie was, die hier voor het eerst om walvisschen komt, was de woede van de eega groot. Het zeilschip kwam Port Low binnen en ligt nu op een kleine afstand van ons geankerd. Na 'dinner' vroeg ik Andresen om zijn boot en of hij hem misschien zelf wilde gebruiken. 'Misschien', was het eenige antwoord, dat de groote man zich verwaardigde mij te geven. Het zekere voor het onzekere nemend, nam ik de boot en bleef er mee tot 5 uur (tot donker ongeveer) uit. Ik had een goede vangst en vond gelukkig het kalkwier. Den heelen avond zanikten Andresen en vrouw over walvisschen en tonnen olie. 's Middags om half vijf ongeveer bezocht ik een hut van Chiloëten hier. Ze hadden een keurig gesneden houten lepel, houten borden, zakken van dierenvellen voor koren en aardappels. Ze droogden en rookten visch gespleten, zooals wij zalm doen. Een anker lag naast hun boot: een steen, waaronder een houten kruis met eigen gevlochten touw bevestigd.

1.V.'09

Er gebeurde niets bijzonders. Andresen met zijn vrouw waren uit met de Valenzuela. Morgen gaan we naar Melinka, zooals ik van den steward vernam. De groote man vond geen aanleiding mij dit van te voren te vertellen. Den heelen avond was er in des grooten mans hut bezoek. Men dronk groc en het ging er vroolijk toe. Men sprak, zooals ik duidelijk verstaan kon, vanuit mijn hut, over walvisschen en tonnen olie.

2.V.'09

Inderdaad zijn we om negen uur met de

Uribe naar Melinka afgereisd. Waarvoor we gingen is mij niet duidelijk geworden. De Uribe laadde een beetje hout en een zak oesters. Ik kan niet veronderstellen, dat men daarvoor kwam. Ik denk het was een pleziertochtje. Dit belette Andresen's vrouw niet men den kijker de horizon op walvisschen te onderzoeken. Andresen sprak over 100 ton olie die hij meer wenschte. Om half twaalf te Melinka aangekomen, gingen na het bezoek van den capitan del porte tevens tolbeambte (voor 5 dollars koopt hij graag zelf gesmokkelde waar) en beide stelletjes, terwijl ik een foto nam aan de andere zijde van het schip, in een boot aan land en bezochten den manager van de zaagmolen (dezelfde van de picknick). Na het eten gingen de kapitein en de machinist aan boord van de 'Vestfold', een grooten stoomboot van Braun en Blanchard, met Noorsche officieren een bemanning gedeeltelijk Noorsch. Ik kon eerst aan land gaan toen een van de bemanningsleden van de 'Vestfold' op bezoek kwam en ik, daar deze dronken was, diens boot nam (de andere boot wachtte aan land den terugkomst des grooten mans af). De bevolking is veel zuiverder Spaansch dan in Quellon, wat zich reeds in de nettere huisjes uit. Hun rangschikking was nu eens niet in vierkante blokken maar in een genoeglijke straatje, met hier en daar een kei als bestrating. De kust was bezaaid met reusachtige mossel- en oesterschelpen. 's Middage ging ik aan boord na koffiedrinken v.d. 'Vestfold' met den machinist en verbracht hier mijn tijd tot 's avonds een uur of tien. Ook at ik er. Ik ontmoette er de machinist en de 3 stuurmannen en we waren genoeglijk samen. Andresen + vrouw was ook gearriveerd en at met den kapitein en den kapitein van de 'Uribe' samen. 's Avonds om elf uur kwam het gezelschap eindelijk terug aan boord van den 'Uribe'. Andresen als steeds na een uitstapje beschonken en zijn vrouw ook

als steeds nijdig daarover en niet willende praten, Om kwart voor twee kwamen we naast de 'Boreis' terug. Het was een prachtige nacht met bijna volle maan. Ik ging in het roeibootje en wachtte een half uur op den grooten man en diens vrouw. Toen ze nog niet gekomen waren, ging ik alleen aan boord. Even later verschenen de 2 groote menschen aan dek en kwamen ook aan boord. Ik geloof, dat de senōra over deze handelswijze van mij beleedigd is. Intusschen schijnen de beide groote menschen hun onbeschoft optreden in de laatste tijden of liever altijd gedurende dezen reis niet te bemerken.

3.V.'09

Inderdaad waren de beiden lieden zeer slecht te spreken. Zelfs beantwoorde de senōra mijn ochtengroet niet, misschien ook omdat het half elf was toen het echtpaar het ontbijt nuttigde. Een ongelukkige ingeving mijnerzijds had mij een flesch whisky voor den steward doen meebrengen; den eenigen mensch, waarmee ik nog eens een niet walvisschachtig gesprek voer. De ongelukkige dronk echter vol vreugde den heelen flesch in den loop van den dag uit, hetgeen hem den moed gaf naar Andresen te gaan en hem, den grooten man, te vragen voor hoe lang hij rekenen moest met het eten uit te komen. Andresen, over deze vraag geheel ontdaan, daar hij dit den kapitein vragen moest, bemerkte terstond dat de steward iets gedronken had. Na onderzoek kwam mijn vergrijp aan het licht en hoewel alles, behalve dan deze vraag aan Andresen, in orde was, het eten was zelfs zeer goed vandaag, wekte des stewards drinken den toorn Andresens in dien mate, dat hij zich genoodzaakt voelde mij een onderhoud daaromtrent te verzoeken of liever gezegd, terwijl ik aan dek 's avonds zeewater van pas gevangen wurmpjes goot, mij onder vermaningen een herhaling van het gepleegde feit ontzegde. Reeds aan tafel was der senōras

gemoed dusdanig overkropt, dat deze anders zoo walvisch- en olie-achtige vrouw haar geliefde onderwerp: 'de walvischvangst en het tonnenaantal' niet alleen niet aanroerde, maar dat zij zelfs geen woord uitbracht en ook de tot haar gerichte woorden niet beantwoorden kon. Haar blik was steeds neergeslagen en slechts van tijd tot tijd wist een enkele zucht haar benauwde borst te ontsnappen.

Zeer groote visschen zwommen vanmiddag in de baai en sprongen met een knal uit het water, terwijl het schuim opspatte.

4.V.'09

Vandaag bleken het bruinvisschen te zijn of springers, zooals de Noren ze noemen. Deze dag was der verzoening gewijd. De senōra sprak weder met steeds onverflauwde belangstelling over walvisschen en tonnen olie. Ik wist voor dit onderwerp een groote belangstelling voor te wenden, die ongetwijfeld mij deze verzoening bezorgde en mijn diepe daling in der theepotten (*in de marge*: Theepot schijnt een Noorsch woord te zijn, dat zoo iets als lieveling beteekent. De beiden noemen elkaar theepot of theepotten) oogen weder wat minder diep maakte. De walvischvangst gaat uitstekend de laatste dagen dank zij het mooie weer. Bij elke visch verklaart de senōra dat zij nog 100 potten meer wil. Hoe meer walvisch er in komt hoe constanter (als dit geen tegenspraak was) is het aantal van 100 potten. Ik vermoed, dat als deze beiden in Monte Carlo eens aan het spelen raakten, zij weldra al hun geld zouden verliezen. De steenkool is echter nagenoeg uitgeput en reeds nam men hier en daar hout aan boord. Ik ving eenige krabben. Deze dieren leven bij dag tusschen de dichte bladeren van het zeewier, maar komen tegen den avond daaronder vandaan kruipen. Ik zag ze dus plotseling op een 'droogte', waar ik een uur te voren niet gevonden had. Het strand was be-

dekt bij eb met heele lagen walefood, roode kreeftjes en glazige kleine diertjes. Vannacht was het volle maan en heden was het weer, dat de laatste dagen onveranderlijk mooi was geweest, omgeslagen. De lucht was bedekt, de wind kwam uit het Noorden en de stroom van het water was veranderd. Ik heb mij voorgenomen niets meer over de theepotten te vermelden, tenzij er een bepaalde ruzie of iets dergelijks mocht voorvallen. Het beschrijven van hun imbeciliteit, maakt mij het verblijf hier des te moeilijker, daar het mijn woede opwakkert. Ik wil dus hun onbenulligheid, die vermoedelijk zal aanhouden, zoo lang als ze leven, hiermee als zijnde in zeer hooge mate opgevoerd constateeren en verder hierover zwijgen. De dag leverde niets bijzonders op. Het water is den laatsten tijd vol met zwermen kleine roode kreeftjes, die op kleinere diertjes, waarvan heele wolken door het water trekken, jagen. Op beide maken weer inktvisschen jacht, die bij duizenden in zee boven komen. Ook de walvisschen, bruinvisschen en echte visschen stuiten als dol door dit overvloedige voedsel heen. Een walvisch, die aan het eten is, is nog makkelijker te vangen dan anders. Ze zijn dan zoo geheel daarvan vervuld, dat zij op geen gevaar meer letten.

6.V.'09

De Valenzuela kwam om half elf reeds met een walvisch binnen en ik had dus gelegenheid aan boord te gaan. Het weer is prachtig vandaag. We maakten een heerlijken tocht tweemaal op den Golfo del Corcorado. De tweede walvisch, die wij schoten, behoorde eigenlijk aan de Uribe. De walvisch had reeds een uur of twee de Uribe gesleept. Hij was slechts aangeschoten met twee haken van de harpoen in zijn zij. De Uribe verzocht ons hem nog eens te schieten. met een geweldige slag van zijn staart schoot het dier in het water. Een tweede slag sloeg een golf over boord zoodat de machinist

en steward, die bij de hijschmachine stonden, druipnat werden. Nog eenmaal kwam hij boven om adem te halen en was dood. Met de twee slagen was hij de harpoen van de Uribe kwijt geraakt en behoorde hij dus aan de Valenzuela.

7.V.'09

Vandaag is er een groot zeilschip van de Chiloëten langsij gekomen om hout te brengen. Een hunner kreeg zijn hand tusschen de motorboot en zijn eigen schip, met het gevolg dat zijn middelvinger totaal afgescheurd werd en ook verder het inwendige van de hand verbrijzeld werd. De kaptein en ik hielpen hem verbinden en de bungelende vinger afsnijden. Het was een zeer sterke man. Zonder te gillen of eenig geluid te maken liet hij zich behandelen. Slechts bij het afbinden van den vinger vertrok hij zijn gezicht. De apotheek van de Boreïs is zoo slecht in orde, dat *alle jodoformgaas verbruikt was*. Gelukkig had ik genoeg bij mij. Ook verbandgaas was uiterst spaarzaam aanwezig. Het komt mij voor dat men hier beter over denken kon, dan over walvischen en tonnen olie. Een compagnie, die 60 man uitzendt voor 9 maanden zonder dokter en met een hoeveelheid verbandartikelen genoeg voor één man (één man was behandeld, vandaar dat het gaas op was), neemt een risico op zich, die men Patagonisch zou kunnen noemen. Men gaf den Chiloët van het een en ander een beetje mee. Hij vroeg naar Punta Arenas mee te mogen gaan (morgen reizen we af) om daar in een hospitaal te gaan. De man zei geld te hebben. Andresen weigerde: reden: 'het is te duur, wij hebben het *recht!!* niet dezen man mee te nemen. Als hij geen geld heeft moet de compagnie de terugreis betalen en het hospitaal'.

8.V.'09

Ik gaf den Chiloët wat meer verbandgaas, waar hij om vroeg. Hij vertelde in zes dagen naar Castro te kunnen komen, waar een dokter was. Ik gaf hem 7 morphine-

pastilles voor het geval hij erge pijn had. De man vroeg mij nog eens mee te mogen gaan naar Punta Arenas. Van recht gesproken. Andresen gevoelde zich wel gerechtigd als straf aan verscheidene lichtmatrozen, die 1 pond sterling per maand verdienen (+ tonnengeld), omdat ze weigerden op Zondagnamiddag te werken in Zuid-Shetland, 1 pond sterling op te leggen. Ook ontnam hij den steward na zijn komst aan boord diens hut, omdat de groote man een hut er naast kreeg en hij geen burens wenschte. Een andere hut was er echter niet en dus moest de steward in de commandohut slapen op de sofa. Ook heeft hij wel het recht sinds zijn komst den kaptein het gebruik der W.C. achter te verbieden zoodat de kapitein op het voorschip, waar alle matrozen komen, aangewezen is. Het verbaast mij nog dat hij de onbeschaamdheid niet zoover dreef ook mij dit te ontzeggen. Om kwart over acht 's avonds verlieten wij Port Low nu voor goed.

9.V.'09

Een mistige dag op zee. Hoe langer hoe meer begon het schip te slingeren. Er gebeurde niets bijzonders.

10.V.'09

Door de mist liepen we de Gulf of Peñas eenige mijlen voorbij en geraakten bijna op de rotsen. Alles liep echter goed af en we vonden weldra de juiste opening. Ook klaarde her weer in den loop van den dag iets op.

Een der laatste dagen in Port Low bezocht ik een klein eilandje buiten de haven gelegen. Met eenige moeite landde ik en wilde nu langs de kust om loopen, om aan de nadere zijde wilde ganzen te schieten. De kust is hier echter meest zoo stijl, dan van een eiland omloopen geen sprake is. Toch probeerde ik het ook nu weer te vergeefs. Menschhooge golven slaan of liever likken langs de door zeewier geheel glibberige rotsen en komen geheel onverwachts opzetten.

Zonder vallen loopt men niet over deze spitse klippen. Ik krijg dan altijd een gevoel, dat men leeft in een droom als de golven op komen zetten en je kunt niet weg loopen. Dat zelfde angstige gevoel kreeg ik, toen uit een anderhalve meter diepte een golf opsloeg tot over mijn knieën en ik de grootste moeite had mij aan de rotsen vast te klampen. Toch was de zee dien dag uiterlijk kalm. Om half zes kwamen we in Connor Cove. Het was te laat de English Narrows te passeeren.

11.V.'09 en 12.V.'09

Om 6 uur zouden we gaan visschen. De Boreïs vertrok echter om 7 uur en dus was er geen tijd, daar het nog pikdonker was. Het stormde en goot van de regen den heelen dag. Een boot met Indianen zeilde met de wind mee. Een vierkant zeiltje aan een dwarsstok op een mast gestoken hadden ze voor in hun boot bevestigd. Toen we passeerden, was er een luid geroep om calleta [scheepsbeschuit]. (*in de marge*: Ik vergat nog steeds te vermelden, dat de Indianen vele honden bezitten. De familie in Puerto Bueno had een tiental honden.) Om half zes kwamen we in Ringdove Cove. Het was donker en ik kon niet aan land gaan. We vertrokken om 6 uur, toen het nog stikdonker was. Het wordt nu zoowat kwart over zevenen licht. Ik kon dus niet aan land gaan. Het weer was vandaag iets beter. Den heelen dag was ik op de brug. Dit land tusschen de Gulf of Peñas en San Isidro is veel mooier en woester dan ten Noorden van deze beide grenzen. Hier zijn de rotsen kaal met gletschers bedekt soms en overal ziet men zijstraten met de grilligste tegenstellingen van licht in alle kleuren. Hier waaien de nevels met goudgelen of blauwen tinten rond en steken gekleurde lichtbundels tusschen de wolken uit. En ook de wolken dragen even zoovele kleuren met zich rond, terzijl ze tegen of op de bergen hangen of voortzweven, vervloeiend in de vreemdste vormen. Hier waait de

wind steeds en maakt schuimende koppen van de blauwgroene golven. En strepen van roode of purperen of groenblauze wieren verdeelen het water in vakken van kleur. De helwitte bergkoppen staan op voetstukken van donkergroen. Soms ziet men een wolk staalgrijs met goudgele randen, een oogenblik later is hij oranje en rood.

Om 5 uur kwamen we in Puerto Bueno. Aan land ligt een kano, dus zijn er Indianen. Ik kon geen boot krijgen om aan land te gaan.

13.V.'09

Om nalf vijf waren de Indianen langsij. Men berichtte mij dit getrouwelijk, toen het te laat was. Om 6 uur verlieten we Puerto Bueno. Vandaag viel de eerste sneeuw. Het vriest nu. We kwamen na een heerlijken dag om half vier in Fortune Bay. Met de Valenzuela ging ik aan land visschen. We vingen 2 visschen, terwijl er een 40-tal door een gat in het net ontsnapte. Ondertusschen was het hondenweer geworden.

Reeds den heelen reis hoor ik verhalen over bedriegerijen aan boord en beloofde gage en vrije terugreis naar Noorwegen. Ook vanavond werd er weer heel veel geklaagd. Een mondelingen belofte schijnt hier in het geheel geen waarde te hebben.

14.V.'09

Een prachtige dag. Overal ligt versch gevallen sneeuw. En de schitterendste kleurschakeringen zag ik weer; roze bergen met roze wolken er boven of spierwitte sneeuwvlakten en gouden wolken. Ik heb dit reeds meer beschreven. Vanochtend vischte de Uribe een anker op, dat de Boreïs verleden jaar verloor. Doch ook nu viel het weer terug. Men krijgt hier een zeldzaam gevoel van onbeschaamdheid. Het anker + ketting werd voor verloren opgegeven en de verzekeringsmaatschappij betaalde 100 pond sterling. Het volgend jaar vindt men na een oogenblik zoeken het anker en vischt het kalm op. (Alleen door een toeval, de

Uribe heesch te snel en we hadden geen tijd en kolen om langer te wachten, verliest men het weer). Nu zal een van de walers terug gaan na kolen genomen te hebben en het anker opvisschen. Een ander staaltje van Patagonisme: de 'Ultima Esperanza' loopt op een rots. De kapitein brengt haar echter veilig en behouden terug. Andresen + vrouw en iedere handelsman nagenoeg in Punta Arenas be-

Literatuur

Catalogus van de Natuurwetenschappelijke Tentoonstelling gehouden bij gelegenheid van het 15e Nederlandsch Natuur- en Geneeskundig Congres, in de zalen van het Kon. Zoologisch Genootschap 'Natura Artis Magistra' te Amsterdam - 3 April 1915 en volgende dagen: 1-99 (J. H. de Bussy - Amsterdam, 1915).
Kruimel, J. H. (1916) *Onderzoekingen van de veeren bij hoenderachtige vogels: 1, 1-93, 1, 4 pls.* Acad. proefschrift (Brill - Leiden). Ook ge-

schouwt dit als een stommiteit van de kapitein: de boot was goed verzekerd en 'de verzekeringsmaatschappijen maken genoeg geld!!'. 'Om een wrak te redden neemt men hier 75%'. Voor 15.10.- £ gaf de Heer Henkes mij \$ 295: d.w.z. nog geen dollar per shilling. Een dollar was toen nog geen 55 cent. Dus ruw 5 x 310 = f 15,50 nam hij om geld te wisselen. Dit noem ik Patagonisme'.

publiceerd in *Bijdragen tot de Dierkunde*, 20 (2), 1916.
Tønnessen, Joh. N. (1967) *Den moderne hvalfangsts Historie. Del 1 - Verdensfangsten 1893 - 1914: I-XV, 1-620* (Norges Hvalfangstforbund - Sandefjord).
Tønnessen, Joh. N. & A. D. Johnsen (1982) *The history of modern whaling: I-xx, 1-798* (C. Hurst & Comp. - London & Austr. Nat. Univ. Press - Canberra).

Agenda

26 - 30 augustus 1990: *VIIIth International Congress of Maritime Museums* in het Statens Sjöhistoriska Museet te Stockholm, Zweden, ter gelegenheid van de opening van het Wasamuseet. Inlichtingen: L. A. Kvarning, Statens Sjöhistoriska Museet, Museivägen 3, S-115 27 Stockholm.

17 - 19 april 1992: *The Vancouver Conference on Exploration & Discovery* te organiseren door de Simon Fraser University in Burnaby, B.C., Canada, in het jaar dat wordt herdacht dat Columbus 500 jaar geleden Amerika bereikte en Vancouver 200 jaar geleden de noordwestkust van dat continent bereikte. Inlichtingen en aanmelding van lezingen: Professor Hugh Johnston, Department of History, Simon Fraser University, Burnaby, British Columbia, Canada V5A 1S6.

De roemloze ondergang van het stoomschip 'Goslar'

E. van Laar en W. L. Man A Hing

In de Surinamerivier voor Paramaribo ligt al bijna vijftig jaar de romp van een gekanteld schip, waarvan de kiel gedeeltelijk boven water uitsteekt. Het lijkt wel een ijzeren eilandje in de stroom. Er groeien zelfs boompjes uit, die aan het riviërslib tussen het roestige metaal van het inmiddels doorgeknakte wrak voedsel ontrukken. Hoe is dat wrak daar gekomen?

Naar Suriname

Het s.s. *Goslar* was in 1929 op de werven van Blohm und Voss in Hamburg gebouwd voor de transatlantische scheepvaartmaatschappij Norddeutscher Lloyd te Bremen als een vrachtschip van 9.750 ton DW en 6.030 RT. Zijn uiteindelijk lot wordt door de schrijver over Blohm und Voss H. G. Prager vermeld als zijnde in '1940 selbstversenkt', evenwel zonder vermelding van de plaats.¹

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog in augustus 1939 bevond het schip zich voor wat zijn laatste reis zou worden in de haven van Philadelphia in de Verenigde Staten alwaar nog 2.000 ton kolen werd ingeladen en het gezag over de vrachtvaarder werd overgedragen aan kapitein Karl Berghoff.

Op 24 augustus 1939 werd in ballast uitgevaren in de richting van Galveston. Drie dagen later gaf de rederij opdracht aan het schip om een neutrale haven of bij voorkeur de haven van een bevriende staat aan te lopen. Aan boord dacht men toen naar Mexico te kunnen doorstomen. Maar reeds de dag daarop kwam er

een instructie om terug te keren en naar huis te varen.

Op 29 augustus ten slotte luidde de order een neutrale haven aan te doen, maar in geen geval een Noordamerikaanse. Opnieuw werd de koers van het schip verlegd, nu in de richting van Brazilië, uit vrees dat men een Brits oorlogsvaartuig zou kunnen tegenkomen op weg naar Mexico.

Na veel wikken en wegen werd besloten toch niet naar Brazilië te gaan, maar naar Suriname (Nederlands Guyana). Door-slaggevend voor deze beslissing was de overtuiging dat een oorlog tussen Duitsland en Nederland was uitgesloten. Om op allerlei eventualiteiten voorbereid te zijn, kregen de schoorsteen en ventilatoren een ander kleurtje en werd het schip voorzien van een Amerikaanse naam. In de machinekamer werden tegelijkertijd maatregelen getroffen om indien nodig het schip binnen korte tijd te doen zinken. Ter verkleining van de kans op ongewenste ontmoetingen werd 's nachts uitsluitend met gedempt licht gevaren.

De reis naar Suriname verliep enerverend, zeker omdat onderweg bekend werd dat op 3 september Engeland en Frankrijk officieel de oorlog aan Duitsland hadden verklaard.

Op de vroege morgen van dinsdag 5 september voer de *Goslar* met de Amerikaanse vlag de Surinamerivier op. De bemanning voelde zich bijzonder opgelucht dit 'avontuur' zonder een noemenswaardig incident te hebben overleefd. Het eerste wat de Surinaamse loods, die zeer